

PAUL
AUSTER

Băiatul sculptor

Viața și opera lui Stephen Crane

Traducere din limba engleză și note de
Iulia Gorzo

STEVIE

1

Născut de Ziua Morților și mort cu cinci luni înainte să împlinească douăzeci și nouă de ani, Stephen Crane a prins cinci luni și cinci zile din secolul XX, răpus de tuberculoză înainte să aibă ocazia să conducă un automobil sau să vadă un avion, să vadă un film proiectat pe un ecran mare sau să asculte un radio, o figură a lumii trăsurilor cu care n-a apucat viitorul care-i aștepta pe congenerii săi, nu doar construcția acelor mașinării și invenții miraculoase, ci și ororile epocii, inclusiv distrugerea a zeci de milioane de vieți în două războaie mondiale. Contemporanii săi au fost Henri Matisse (cu douăzeci și două de luni mai în vârstă decât el), Vladimir Lenin (cu șaptesprezece luni mai în vârstă), Marcel Proust (cu patru luni mai în vârstă) și scriitorii americani ca W. E. B. Du Bois, Theodore Dreiser, Willa Cather, Gertrude Stein, Sherwood Anderson și Robert Frost, care au prins cu toții o parte bună din noul secol. Dar opera lui Crane, care a ocolit aproape toate tradițiile de dinaintea lui, a fost atât de radicală la vremea ei, încât astăzi l-am putea considera primul modernist american, cel cărui îi datorăm schimbarea felului în care vedem lumea prin mijlocirea cuvântului scris.

A venit pe lume în Mulberry Place din Newark, New Jersey, și era cel de-al nouălea copil care a supraviețuit din cei paisprezece pe care i-au avut părinții săi, Jonathan Townley Crane și Mary Helen Peck Crane, metodiști fervenți, și, cum tatăl său, preot, s-a perindat de la o parohie la alta în ultimii ani ai îndelungatei sale cariere preoțești, băiatul a crescut fără legătura obișnuită cu locuri, școală și prieteni, mutându-se la vârsta de trei ani din Newark la Bloomington (actualmente South Bound Brook), iar la vârsta de cinci ani, din Bloomington la Paterson, pentru ca la șapte ani să plece din Paterson la următorul post al tatălui său, în fruntea Bisericii Metodiste Drew din Port Jervis, New York, un oraș cu nouă mii de locuitori aflat la intersecția

dintre trei state, New Jersey, Pennsylvania și New York, unde se întâlnesc râurile Delaware și Neversink, după care, când tatăl său a murit subit, la șazeci de ani, de un atac de cord, la trei luni după ce Crane împlinise opt ani, familia a fost nevoită să elibereze casa parohială, mama mutându-se la Roseville, New Jersey, un cartier/comunitate extravilan/ă din Newark, chiar la granița cu Bloomfield și East Orange, iar băiatul și fratele său Edmund (mai mare cu paisprezece ani decât Crane) au fost primiți de niște rude la o fermă din Sussex County, reunindu-se în cele din urmă cu toții în Port Jervis, în locuința altui frate, William (mai mare cu șaptesprezece ani), după care, în 1883, mama lui a cumpărat o casă în orașul-stațiune Asbury Park, New Jersey („Mecca estivală a metodismului american“), unde adolescentul Crane și-a început cariera de scriitor creând pamflete de vacanță pentru alt frate (Townley, mai mare cu optsprezece ani), care conducea o agenție locală de știri cu clienți ca *New York Tribune* și Associated Press. Între timp, familia lui Crane a mai pierdut doi copii: în 1884, Agnes Elizabeth, de douăzeci și opt de ani, învătătoare și autoare de povestiri care-i fusese o a doua mamă și-i încurajase interesul pentru cărți, a fost răpusă de meningită, iar în 1886, fratele lui, Luther, de douăzeci și trei de ani, a căzut sub un tren în mișcare și a fost zdrobit, pe când lucra într-un post de cantonier la căile ferate Erie. După un an de studenție nemulțumitor și întrerupt (un singur semestru la Lafayette, urmat de alt semestru la Syracuse, unde a jucat în echipa de baseball și s-a înscris la un singur curs), Crane s-a întors în sud, cu dubla destinație Asbury Park și New York City, hotărât să se impună ca scriitor profesionist. Încă nu împlinise douăzeci de ani. Pe 28 septembrie, la câteva străzi de viitoarea adresă a lui Crane din Manhattan, murea Herman Melville, necitit și aproape uitat. Pe 10 noiembrie, la mii de kilometri est, în Marsilia, Franța, murea Arthur Rimbaud, la vârsta de treizeci și șapte de ani. După douăzeci și șapte de zile murea de cancer mama lui Crane, la șazeci și patru de ani. Scriitorul în devenire, abia rămas orfan, mai avea el însuși de trăit doar opt ani și jumătate, dar în acest scurt răstimp a creat o capodoperă de roman (*Semnul roșu al curajului*), două nuvele desăvârșite, scrise îndrăzneț (*Maggie, o fată a străzii* și *Monstrul*), vreo treizeci de povestiri fără îndoială strălucite (printre care „Barca de salvare“ și „Hotelul albastru“), două colecții de poezii dintre cele mai ciudate și mai nebunești din secolul al XIX-lea (*Călăreții negri* și *Războiul e bun*) și peste două sute de articole de presă, multe atât de bune, încât sunt pe picior de egalitate cu opera sa literară. Un băiat sclipitor de o precocitate rară, care

n-a avut parte de plenitudinea vârstei adulte, a fost replica Americii la Keats și Shelley, la Schubert și Mozart, iar dacă, asemeni lor, continuă să trăiască și azi, asta se întâmplă pentru că opera lui n-a îmbătrânit niciodată. La o sută douăzeci de ani după moarte, Stephen Crane sclipește în continuare.

2

Poate că exagerez puțin. Crane strălucește în continuare, fără doar și poate, dar dacă strălucește la fel de intens ca ceilalți doi băieți scilpitori care s-au stins prea devreme, asta e mai puțin limpede. Pe vremuri, aproape toți elevii de liceu din America erau obligați să citească *Semnul roșu al curajului*. Eu m-am întâlnit cu romanul în 1962, pe când aveam cincisprezece ani, și pentru mine a fost o descoperire explozivă, care mi-a schimbat viața, așa cum a fost pentru majoritatea colegilor mei (băieți și fete deopotrivă), dar în prezent, din motive greu de înțeles pentru mine, cartea pare să fi ieșit de pe listele cu lecturi obligatorii, ceea ce are dublul efect de a-i priva pe tinerii elevi de o experiență literară importantă și de a-l reexila pe Crane în umbră, pentru că, dacă n-am fi fost expuși la *Semnul roșu al curajului*, e puțin probabil ca noi, colegii mei și cu mine, să fi avut inițiativa de a explora alte lucrări de Crane, poeziile, de pildă (care pot cauza un șoc general al sistemului), povestirile sau descrierea brutală a vieții mahalalelor newyorkeze din *Maggie*. Dovezile mele sunt pur anecdotice, dar când am întrebat-o recent pe fiica mea, care are treizeci de ani, dacă a studiat cartea la liceu, mi-a spus că nu, ceea ce m-a făcut să lansez un sondaj informal printre prietenii ei, cincisprezece, douăzeci de tineri și tinere care absolviseră liceul în diferite colțuri îndepărtate ale țării, cărora le-am pus aceeași întrebare și care mi-au răspuns și ei, pe rând, că nu. Încă și mai surprinzător, una singură dintre cunoștințele mele literare din țări neanglofone auzise de Crane, ceea ce e valabil și pentru marea majoritate a cunoștințelor mele britanice, asta deși Crane a fost, cât a trăit, la fel de respectat în Anglia ca și în America. Prietenii mei neamericani au auzit de Twain, Poe, Hawthorne, Emerson, Whitman, Henry James, ca și de Melville și Dickinson, care au fost o vreme trecuți cu vederea, însă Crane, care merită (după părerea mea) un loc printre acești zei, nu le spune nimic.

Asta nu înseamnă că Stephen Crane nu mai există. Principalele sale scrieri se găsesc în numeroase ediții broșate, operele sale complete, publicate în

zece volume de University Press of Virginia în anii șaptezeci, se reeditează în continuare, Library of America a scos o selecție excelentă de proză și poezii, aproape o mie patru sute de pagini, romanele și povestirile sale se predau în continuare la cursurile de literatură americană din universități și în lumea academică există o adevărată industrie de burse dedicate lui Stephen Crane. Toate acestea sunt reconfortante, doar că am senzația că Stephen Crane a rămas pe mâinile specialiștilor, ale studenților la literatură, doctoranzilor și profesorilor universitari, în timp ce armata invizibilă a așa-numiților cititori obișnuiți, adică oameni care nu sunt la rândul lor universitari sau scriitori, aceiași care se delectează și azi cu vechi favoriți ca Melville și Whitman, nu-l mai citește pe Crane.

Dac-ar fi fost altfel, nu m-aș fi gândit niciodată să scriu această carte.

N-o abordez ca specialist sau cercetător, ci ca bătrân scriitor pătruns de admirație față de geniul unui tânăr scriitor. După ce mi-am petrecut ultimii doi ani cercetând în detaliu toate scrierile lui Crane, după ce am citit toate scrisorile sale publicate, după ce mi-am însușit orice informație biografică de care am putut face rost, mă declar la fel de fascinat de viața frenetică și contradictorie a lui Crane cât sunt de opera pe care ne-a lăsat-o. A fost o viață ciudată, singulară, plină de riscuri impulsive, o sărăcie adesea nimicitoare și un devotament neabătut, de catâr față de vocația lui de scriitor, care l-a azvârlit dintr-o situație șubredă și periculoasă în alta — un articol controversat scris la douăzeci de ani care a tulburat cursul campaniei prezidențiale din 1892, un conflict public cu poliția din New York în urma căruia a fost, practic, exilat din oraș în 1896, un naufragiu lângă coasta Floridei în 1897, când era cât pe ce să moară înecat, concubinajul cu proprietara celei mai elegante case de toleranță din Jacksonville, Hotel de Dreme, activitatea de corespondent în timpul Războiului Hispano-American în Cuba (unde s-a aflat în mod repetat în bătaia focului inamic), apoi ultimii ani petrecuți în Anglia, Joseph Conrad fiindu-i cel mai bun prieten și Henry James jelindu-i moartea prematură —, iar acest scriitor, cunoscut îndeosebi ca un cronicar al războiului, a fost deschis spre multe alte subiecte, tratându-le pe toate cu mult talent și originalitate, de la povestiri despre copii și artiști boemi în mizerie până la relatări de la fața locului despre case unde se consuma opiu, despre condițiile dintr-o mină de cărbune din Pennsylvania și despre o secetă devastatoare din Nebraska, și, asemeni lui Edgar Allan Poe, adesea categorisit greșit doar ca un sumbru furnizor de groază și mister, când de fapt a fost și un umorist

neîntrecut, Crane cel pesimist putea fi extraordinar de amuzant atunci când voia. Iar sub muntele prozei lui, sau poate în vârf, se află poeziile scrise de el, cu care puțină lume, din mediul academic sau din afară, a știut vreodată ce să facă, poezii care sunt atât de departe de normele tradiționale ale versificării din secolul al XIX-lea — incluzând aici deviațiile de la normă ale lui Whitman și Dickinson —, încât aproape că nici nu pot fi numite poezii, și totuși ți se întipăresc în minte mai persistent decât majoritatea poeziilor americane pe care le cunosc, cum este de pildă aceasta, care mă bântuie întruna de când am citit-o prima oară, în urmă cu mai bine de cinci decenii:

În deșert
Am văzut o ființă goală,
Care, ghemuită pe pământ, bestială,
Își ținea inima-n palme,
Și mușca din ea.
„E bună, prietene?“ zic.
„E amară — amară“ zice;
„Dar îmi place
Pentru că-i amară
Și pentru că-i inima mea.“

3

Înainte să ne ocupăm de Crane însuși, o scurtă trecere în revistă a peisajului american așa cum arăta el între 1871 și 1900, pentru a situa subiectul nostru în timpul și spațiul în care a trăit. Printre noutățile care au apărut pe lume în acei ani, o listă incompletă ar include următoarele: sârma ghimpată, apărătorile pentru urechi, silozul pentru cereale, blugii, suspensorul, șapirografalul, telefonul, bateria uscată, fonografalul, tramvaiul cu cablu, ketchupul Heinz, berea Budweiser, Liga Națională a Cluburilor Profesioniste de Baseball, casa de marcat, mașina de scris, becul cu incandescență, mătura mecanică, linia Transcontinental Express (de la New York la San Francisco în 83 de ore și jumătate), cinematografalul, pianul automat, fierul de călcat electric, stiloul, rola de film flexibil, aparatul de fotografiat multifuncțional cu obiectiv fix, mitraliera automată, ușa rotativă, motorul și transformatorul de

curent alternativ, agrafa de hârtie, caramelele sărate, zgârie-norii, automatele de vânzare, paiul de băut, sania Flexible Flyer, telefonul public, aparatul de bărbierit, ventilatorul electric, scaunul electric, lampa de sudură, linotipul, troleibuzul, fulgii de porumb, ventilatorul de tavan, fotografia color, centralele telefonice automate, aparatul de muls, Coca-Cola, telegrafia fără fir, mașina de spălat vase, radiografiile, baschetul, benzile desenate, scara rulantă, mașina de calcul cu cartele perforate, pernițele de cereale, detectorul de fum, fermoarul, telefonul cu disc, capacul pentru sticle, foarfeca în zig-zag, capcana pentru șoareci, mănușile medicale, voleiul, mașina de votat, cartoteca verticală, Jocurile Olimpice moderne, maratonul de la Boston, camera de filmat portabilă, proiectorul de film, telecomanda, motorul cu combustie internă, pliciuul de muște, piuneza și vata de zahăr.

Între asasinarea lui Abraham Lincoln și asasinarea lui William McKinley în septembrie 1901, în urma căreia a devenit președinte Theodore Roosevelt (fost prieten și cititor plin de admirație al lui Crane, devenit apoi dușmanul lui de neclintit), Statele Unite au cunoscut o lungă perioadă de progres, tumult și decădere morală, devenind dintr-o țară înapoiată și izolată o putere mondială, dar cu lideri în general inepti, corupți sau și una, și alta, iar cele două mari ticăloșii incluse în Experimentul American — înrobirea africanilor și anihilarea sistematică a primilor locuitori ai continentului, o imensă abundență de culturi înghesuite sub eticheta de „indieni” — n-au fost niciodată aduse cu adevărat în discuție și nici ispășite și, chiar dacă sclavia a fost abolită, eforturile de Reconstrucție de după război s-au risipit cu totul până în 1877, silind populația neagră din Sud să accepte un nou sistem la fel de mârșav de opresiune, sărăcie, marginalizare și intimidare, culminând cu moartea în ștreangurile înălțate de justițiarii rasiști din Ku Klux Klan. Cât despre indieni, aceștia au fost măcelăriți în acea perioadă de cavaleria Statelor Unite (comandată adesea de generali care fuseseră eroi în Războiul Civil), iar cei rămași au fost izgoniți de pe pământurile lor și închiși în rezervații administrate de guvern, locuri uitate de lume, în culmea ruinei și a disperării, tărmurile dogoritoare, deznădăjduite ale Iadului pe Pământ. Bătălia de la Little Bighorn (cunoscută și ca „ultimul asalt al lui Custer”) s-a purtat la sfârșitul lunii iunie a anului 1876, cu o săptămână înainte de sărbătorirea centenarului Americii, iar cetățenii albi ai Republicii au fost atât de opăriți în urma înfrângerii în fața unor sălbatici precum căpetenia Gall, Crazy Horse sau căpetenia Two Moons, încât armata a căpătat curaj și s-a jurat să rezolve

definitiv Problema Indiană. Misiune îndeplinită în cele din urmă, când au secerat o mulțime de bărbați, femei și copii în timpul unui dans al fantomelor¹ la Wounded Knee, Dakota de Sud, pe 29 decembrie 1890, la două luni după ce Crane a împlinit nouăsprezece ani.

În acest timp, Vestul cel puțin populat se umplea de coloniști albi, chinezii traversau Pacificul în număr mare pentru a-și căuta de lucru în California, iar orașele industrializate de pe Coasta de Est absorbeau milioane de emigranți din toate colțurile Europei, o forță de muncă foarte necesară și ieftină pentru fabrici, uzine, ateliere și mine. Condițiile erau aspre pentru toată lumea. Coloniștii din prerie riscau adesea să moară de foame și se confruntau cu temperaturi de treizeci și opt de grade vara și de până la minus treizeci, minus treizeci și cinci, uneori chiar minus patruzeci de grade iarna. În San Francisco, Los Angeles și Seattle au izbucnit revolte împotriva chinezilor, supuși în permanență discriminărilor, atacurilor fizice sângeroase și linșajelor spontane comise de gloate albe turbate. (Antipatia față de chinezi a devenit atât de puternică, încât în 1882 Congresul a votat „Legea excluderii chinezilor“, care le interzicea muncitorilor chinezi să mai intre în țară în următorii zece ani; în 1892, Congresul a prelungit legea cu încă zece ani.) În cazul imigranților europeni, aceștia trăiau înghesuși în locuințe mizere, îmbâcsite, prea săraci ca să iasă din mahalalele dure, periculoase, și lucrau pe mărunțiș douăsprezece ore pe zi, făcând munci care erau adesea la rândul lor dure și periculoase, fără sindicate sau legi ale muncii care să-i protejeze. Așa arăta viața în oraș pe treptele cele mai de jos ale scării sociale: o minunată lume nouă în care irlandezii, germanii, italienii, grecii, scandinavii, ungurii și polonezii se disprețuiau între ei și cu toții la unison îi disprețuiau pe negri și pe evrei.

Cu toate astea, bogații erau foarte bogați, iar cei mai bogați dintre ei, așa-ziii baroni tâlhari ai acelei așa-zise Epoci de Aur, au acumulat averi de sute de milioane de dolari (echivalentul a nenumărate miliarde azi). În mod remarcabil, cele mai multe dintre numele lor ne sună și azi cunoscut: J.P. Morgan, Andrew Carnegie, Cornelius Vanderbilt, John D. Rockefeller, Jay Gould, Leland Stanford și mulți alții. Au făcut bani din căi ferate, oțel, petrol, bănci și cu toții au fost deștepți, hotărâți, de o ambiție nestăvilită și și-au strivit concurența atât prin mijloace legale, cât și prin mijloace ilegale ca să ajungă extraordinar de puternici. A fost epoca trustului — o nouă formă de

1. Dans ceremonial al nativilor americani, prin care se invocau spiritele morților.

monopol menită să eludeze legile anti-monopol —, invenția unuia dintre avocații lui Rockefeller (Samuel C.T. Dodd), și imediat ce a fost pusă în practică în industria petrolieră, i-au urmat și alte industrii, printre care cele care prelucrau cupru, oțel, tutun, zahăr, cauciuc, piele, ba chiar și unelte agricole. Legea Sherman Antitrust din 1890 ar fi trebuit să zădărnicească asemenea concentrări uriașe de capital, dar punerea sa în aplicare a fost prea slabă și a fost ulterior sabotată printr-o serie de hotărâri negative ale Curții Supreme. E adevărat că unii dintre cei mai mari magnați și urmașii lor au devenit mai târziu filantropi, dar e la fel de adevărat că fiul lui Vanderbilt, William (celebru pentru petrecerile pe care le dădea, cele mai excesive și mai costisitoare din acele vremuri și fără îndoială printre cele mai excesive și mai costisitoare de după căderea Imperiului Roman), i-a răspuns unui reporter care-l întrebase despre responsabilitatea lui față de public spunând „La naiba cu publicul!”. Se spune că magnatul căilor ferate Jay Gould, unul dintre cei mai îndrăzneți escroci dintre capitaliștii secolului al XIX-lea, s-ar fi lăudat spunând că „Aș putea plăti jumătate din clasa muncitoare să omoare cealaltă jumătate”.

În ciuda afirmației lui Gould, membrii clasei muncitoare nu se omorau atât între ei, cât mai degrabă erau omorâți de un sistem gândit astfel încât să producă maximum de profit pentru patroni în detrimentul sănătății, puterii de cumpărare și siguranței angajaților. Revolta împotriva capitalismului începu în Europa cu mult înainte de izbucnirea Războiului Civil American, iar acea revoltă a ajuns în Lumea Nouă în diverse forme odată cu imigranții — socialismul revoluționar al lui Marx, socialismul evolutiv al lui Eduard Bernstein, doctrinele subversive ale anarhismului (McKinley a fost asasinat de un anarhist, Leon Czolgosz) —, dar au apărut și grupări de opoziție indigene, unele progresiste și reacționare în același timp, cum ar fi Partidul Populist și mișcarea agrară, care-i apărau pe cetățenii de rând și pe fermieri de jafurile marelui capital, întorcând însă spatele imigranților și (deloc surprinzător) negrilor și evreilor, dar au luat ființă și câteva organizații ceva mai moderne și mai incluzive, printre care Nobilul Ordin al Cavalerilor Muncii (Noble Order of the Knights of Labor, fondat în 1869) care, la apogeul său, în anii 1880, număra șapte sute de mii de membri, și Confederația Americană a Muncii (American Federation of Labor — AF of L), fondată în 1886 de Samuel Gompers, care a luptat pentru o zi de lucru de opt ore, abolirea exploatării copiilor, salarii mai bune și condiții de lucru decente. Pe lângă aceste obiective moderate, practice, au existat și poziții mai stridente susținute de socialiști (în persoana lui Eugene

Debs, care a candidat de cinci ori la președinție), de anarhiști (mai ales Alexander Berkman și Emma Goldman, care au sfârșit amândoi prin a fi deportați) și de acei Molly Maguires din zona carboniferă din Pennsylvania, care îi terorizau pe proprietarii minelor cu tacticile lor violente de gherilă și care până la urmă au fost distruși de agenți sub acoperire de la Pinkerton infiltrați în rândurile lor (zece membri au fost spânzurați pentru crimă în iunie 1877). Dacă ultima parte a secolului al XIX-lea a fost epoca trusturilor, ea a fost totodată epoca unora dintre cele mai îndelungate și mai letale greve din istoria Americii. Marea grevă din 1877 a început în iulie, când muncitorii feroviari de la Baltimore and Ohio Railroad au plecat de la posturi, apoi s-a extins la alte căi ferate, din Noua Anglie în Mississippi și în cele din urmă în întreaga țară, suscitând greve de susținere în fabrici și mine. Când în Martinsburg, Virginia de Vest, au izbucnit violențele, au fost chemate forțele de ordine, dar când acestea au refuzat să deschidă focul asupra greviștilor, secretarul de război a chemat armata federală în locul lor. În Baltimore, nouă greviști au fost uciși și mai mulți au fost răniți când forțele de ordine au tras de aproape în mulțime. Au urmat revolte, iar în următoarele zile au fost uciși încă cincizeci de oameni. În Pittsburgh au avut loc schimburi de focuri între forțele de ordine și greviști, apoi a fost aprins un foc mare, care s-a transformat într-o perdea de flăcări întinsă pe aproape cinci kilometri, distrugând două mii de vagoane de marfă și producând pagube materiale de peste zece milioane de dolari. În Chicago, poliția locală și cavaleria au atacat o adunare spontană de greviști și nouăsprezece oameni au fost uciși. Grevele de solidaritate au continuat, iar până la sfârșitul lunii iulie, patruzeci de mii de mineri și-au abandonat posturile în Scranton, Pennsylvania. Cu toate eforturile lor, aceste bătălii nu le-au adus muncitorilor de la căile ferate condiții semnificativ mai bune, dar minerii din Scranton s-au ales cu o creștere a salariilor de zece la sută și cu alte concesiuni din partea patronilor minelor. Mai important, evenimentele din 1877 au demonstrat țării că mișcarea muncitorească crescuse suficient pentru a deveni o forță omniprezentă în viața Americii.

Litania continuă. În 1882: greva de trei luni a muncitorilor din industria fierului și oțelului; greva manipulanților care a destabilizat transportul pe calea ferată timp de câteva săptămâni. 1886: greva împotriva liniei de cale ferată Missouri-Pacific a lui Jay Gould, în timpul căreia nouă mii de greviști au blocat opt mii de kilometri de cale ferată. În același an, peste șase sute de mii de muncitori din diferite industrii au intrat în grevă. În mai, un atac asupra

spărgătorilor de grevă de la McCormick Reaper Manufacturing Company din Chicago a atras după sine o intervenție a poliției în care șase oameni au fost uciși și doisprezece au fost răniți, incident care a provocat a doua zi după-amiaza revoltele din Haymarket Square, în timpul cărora a fost aruncată o bombă, omorând șapte polițiști și rănind alți cincizeci. Patru anarhiști au fost condamnați la moarte și alți patru au fost închiși, trei dintre ei pe viață. E posibil ca niciunul dintre cei opt să nu fi aruncat personal bomba, dar cum ziarul titra „TEROAREA CUPRINDE ȚARA“, nu prea mai conta cine e răspunzător. În anii următori au avut loc nenumărate alte greve, dar cele mai mari și mai celebre dintre acestea au fost, fără îndoială, greva din Homestead din 1892 și greva de la Pullman din 1894. Acțiunea îndreptată împotriva fabricii lui Andrew Carnegie de pe râul Monongahela din Pennsylvania a durat cinci luni și s-a soldat cu zeci de morți și sute de răniți, un exemplu emblematic de refuz al managementului de a negocia cu muncitorii, intransigență întărită de gestul de a-l convinge pe guvernator să trimită șapte mii de membri ai forțelor de ordine. Asociatul lui Carnegie, Henry Clay Frick (aceiași Frick care a trăit în vila de pe Fifth Avenue, New York, unde se află colecția privată de artă deschisă publicului din 1935), a fost cel care a chemat agenți de la Pinkerton, înarmați cu carabine Winchester, ca să-i atace pe greviști, și a ajuns atât de detestat de susținătorii grevei, încât anarhistul Alexander Berkman a încercat să-l asasineze în biroul său, împușcându-l de două ori și înjunghiindu-l de trei ori, dar tentativa a eșuat, greva a fost oprită, iar Berkman a fost condamnat la douăzeci și doi de ani de închisoare. Mii de oameni și-au pierdut locurile de muncă. În 1894, anul în care trei sferturi de milion de muncitori au lăsat jos uneltele ca gest de protest, Greva de la Pullman, din Chicago, a fost la rândul ei sistată fără rezultate tangibile, dar pentru o scurtă perioadă a domnit haosul, ducând la un boicot național care a blocat total traficul feroviar la vest de Detroit, iar liderul insurecției, Eugene Debs, deși condamnat la șase luni de detenție pentru că încălcase o interdicție federală de a stânjeni operațiunile poștei americane, a ajuns un erou al stângii. A trăit până în 1926 și probabil că a rămas în memorie mai ales pentru cuvintele: „Cât timp există o clasă de jos, eu fac parte din ea, cât timp există elemente criminale, eu sunt parte din ele și câtă vreme mai există oameni închiși, nici eu nu sunt liber“.

În toiul acestor războaie între capital și muncă nu trebuie să uităm nici de sușurile și coborășurile pieții înseși, care s-a prăbușit de două ori în anii cu pricina. Panica din 1873 a dus la închiderea Bursei din New York timp de

zece zile, iar în timpul depresiunii care a durat cinci ani, peste zece mii de afaceri au dat faliment, sute de bănci s-au închis și s-a renunțat la proiectul celei de-a doua linii ferate transcontinentale. E puțin probabil ca la doi ani sau chiar și la șase ani Crane să fi realizat ce se întâmpla, dar cu totul altfel stau lucrurile cu Panica din 1893. Crane avea aproape douăzeci și doi de ani și trăia deja la New York în momentul în care a lovit cea mai mare și mai profundă dintre crizele americane (întrecută doar de Marea Criză din anii 1930), aflându-se în focurile celui mai susținut elan creativ din viața lui (încheiase și publicase *Maggie*, compusese primul său volum de poezii și dăduse primele variante la *Mama lui George* și *Semnul roșu al curajului*, ca să nu mai punem la socoteală numeroasele povestiri, schițe și articole), și a suferit laolaltă cu toată lumea din orașul unde șomajul oscila între treizeci și treizeci și cinci la sută, atât de sărac, încât uneori se vedea nevoit să cerșească mâncare și atât de zdrențaros, încât adesea îi era rușine să se arate în public.

A fost și epoca lui Jane Addams și a mișcării așezămintelor sociale, care a început la Chicago și s-a întins spre est și vest la mai mult de treizeci de state, un efort idealist și totuși pragmatic de a proteja drepturile copiilor și de a îmbunătăți condițiile de viață în păturile sărace. Succesul repurtat de Hull House, de așezământul de pe Henry Street, New York și de multe alte inițiative caritabile a arătat că femeile puteau juca un rol însemnat în viața civică a țării. Fără îndoială, femeile erau încă marginalizate în acei ani, dar se cuvine să reținem câteva excepții notabile, femei care, asemeni lui Jane Addams, și-au pus amprenta asupra societății: Susan B. Anthony, Elizabeth Cady Stanton, Mary Baker Eddy, Maica Jones, Clara Barton, Madame Blavatschi, pictorița Mary Cassatt și jurnalista Nellie Bly (pseudonimul literar al lui Elizabeth Cochran), una dintre primele și cele mai îndrăznețe jurnaliste de investigație, celebră pentru că s-a prefăcut nebună ca să fie primită într-un azil psihiatric, iar după ce a fost eliberată, la cererea șefului ei, Joseph Pulitzer de la *New York World*, a denunțat tratamentele ticăloase, inumane la care fusese supusă acolo. Tot ea a întrecut recordul fictiv al lui Phileas Fogg, ocolul pământului în optzeci de zile (din romanul lui Jules Verne), încheind călătoria în șaptezeci și două de zile. Totodată, femeile au început să revendice schimbarea stării de fapt prin mișcări de masă importante, printre care Asociația Națională Americană a Sufragetelor (National American Woman Suffrage Association) și Uniunea Femeilor Creștine pentru Temperanță (Woman's Christian Temperance Union — WCTU, în care mama lui Crane

a fost membră activă și președintă a trei filiale locale diferite). Uniunea a obținut în sfârșit victoria în 1919, odată cu adoptarea Amendamentului 18 al Constituției, deschizând calea epocii de tristă amintire a Prohibiției, dar după numai un an, după mici progrese repurtate la nivel municipal și statal, sufragiul femeilor s-a impus în toată țara, iar ușa zăvorâtă vreme de atâtea secole a început în sfârșit să se deschidă.

Universitățile de stat, colegiile pentru femei, colegiile pentru studenți negri, colegiile private înființate de diferite confesiuni religioase, la care s-a adăugat construcția de biblioteci, muzee, săli de concerte și de operă, au transformat radical viața intelectuală și culturală a Americii, până într-atât încât pe scena publică s-au impus într-un târziu câteva figuri din rândurile negrilor și ale evreilor: Paul Laurence Dunbar, Booker T. Washington, W.E.B. Du Bois, Louis Brandeis, Abraham Cahan și Emma Lazarus, ca să enumăr doar câteva dintre cele mai sonore. Doar la New York, în perioada vieții lui Crane s-au construit Muzeul de Artă Metropolitan, podul Brooklyn, Grand Central Station, Statuia Libertății, Carnegie Hall, Muzeul American de Istorie Naturală, campusul Universității Columbia și cele două creații glorioase ale lui Frederick Law Olmsted, Central Park din Manhattan și Prospect Park din Brooklyn. Toate s-au păstrat până azi, la douăzeci de ani de la debutul secolului XXI.

Mai era și Vestul, care avea să-l ispitească toată viața pe Crane cel născut în New Jersey. Anii copilăriei sale au fost impregnați de romanele de duzină care-i mitizau pe bărbații războinici din ținuturile aspre de frontieră, aceiași care au ajuns personaje în sute de filme pe toată durata secolului XX, Wild Bill Hickok, Buffalo Bill Cody, Wyatt Earp, Jesse James și băiatul ucigaș zis Billy the Kid, care a fost împușcat de Pat Garrett în 1881 și continuă să stea pe tronul lui sacru de Nemuritor American. Dar Vestul nu era doar un loc, era o idee, un mit, un teritoriu de vis care aparținea exclusiv Lumii Noi, fără să mai aibă legături cu trecutul european, era un pământ al viitorului țării. În 1895, când Crane a plecat în vest ca să scrie articole pentru agenția Bachelier, a fost prima oară când a ieșit din New Jersey, New York și Pennsylvania, așa că s-a îndrăgostit de cele văzute. A fost singura sa vizită în regiune, dar n-a uitat-o niciodată și i-a inspirat unele dintre cele mai ingenios scrise și mai memorabile povestiri: „Un om și alții“, „Mireasa vine la Yellow Sky“ și „Hotelul albastru“.

Cât despre romancierii americani care se suprapun cu Crane din anii 1890 până la începutul secolului XX, foarte puțini dintre ei mai sunt citați astăzi. În

fruntea listei sunt Mark Twain, William Dean Howells și Henry James, toți bucurându-se de succes în acei ani și ajungând să-l cunoască pe Crane, apoi Ambrose Bierce, Kate Chopin, Frank Norris și Sarah Orne Jewett. În pictură, câțiva reprezentanți de seamă ai școlii Hudson River trăiau încă (Thomas Moran, Frederic Edwin Church și Albert Bierstadt), dar deja se impusese o generație mai tânără și, cum Crane a trăit la New York mai mult printre artiști, nu printre scriitori, și a învățat la fel de multe despre scris contemplând opere de artă ca și din cărțile citite, numele acestora merită pomenite: John Singer Sargent, Winslow Homer, Thomas Eakins, James Whistler, ca și cei doi inovatori excentrici, încă relevanți, care au prins atât Epoca de Aur, cât și noul secol, Ralph Albert Blakelock și Albert Pinkham Ryder.

Nu în ultimul rând, a fost momentul când Samuel S. McClure a creat prima agenție internațională de știri, care a coincis cu apariția ziarelor de largă circulație. Mașinăria care a făcut posibil acest lucru a fost o nouă invenție, linotipul, care lucra de șase ori mai repede decât sistemul manual, literă cu literă, pe care l-a înlocuit, și a permis cotidienele să publice ediții mult peste limita celor opt pagini de până atunci. În Manhattan, Joseph Pulitzer a preluat conducerea la *New York World*, William Randolph Hearst a venit în fruntea *New York Journal* și atunci a început cursa hiperstresantă după știri de senzație, transformând definitiv felul în care americanii interacționează cu propriul lor univers. În 1891-1892, după ce Crane s-a mutat în oraș, a lucrat pentru toți trei, într-un fel de rotație permanentă, până în anul când a murit, trăind de pe o zi pe alta cu mărunțișul căpătat de la ei pentru că era hotărât să-și câștige traiul ca scriitor și refuza să ia în considerare orice alt fel de muncă. O decizie nobilă, poate, dar, cu excepția câtorva perioade de relativă acalmie, s-a zbatut în nevoie până-n ultima clipă.

Linotipul a dat, linotipul a luat.

4

Părinții l-au botezat Stephen după doi dintre strămoșii lui din familia Crane, un Stephen Crane din secolul al XVII-lea care s-a numărat printre întemeietorii Elizabethtown, cea mai veche așezare engleză din viitoarea colonie New Jersey (alți membri ai familiei Crane care au trăit în secolul al XVII-lea și nu au purtat numele de Stephen au contribuit la întemeierea orașelor

Newark și Montclair, cunoscut inițial sub denumirea de Cranetown), și un Stephen Crane din secolul al XVIII-lea care a sprijinit Revoluția, a fost președintele Adunării Generale din New Jersey și delegat al Congresului Continental din Philadelphia, unde s-ar fi numărat printre semnatarii Declarației de Independență dacă n-ar fi fost chemat înapoi la New Jersey pentru chestiuni politice urgente. În 1780 a fost capturat de englezi și ucis cu baioneta; la scurtă vreme, și fiul său, Jonathan, a fost capturat de englezi și executat pentru că a refuzat să le divulge poziția armatei lui Washington. Alt fiu al celui de-al doilea Stephen Crane, William, s-a distins în timpul Revoluției comandând un regiment din New Jersey și a fost înaintat la gradul de general-maior, iar fiul său, pe nume tot William, a fost comandant de marină în timpul Războiului din 1812. Așa cum a răspuns Crane însuși întrebării unui jurnalist de la *Newark Sunday Call*, în 1896: „Familia are rădăcini adânci în pământul din Jersey (încă de când a fost întemeiat Newark) și nu veți găsi pe nimeni mai de-al locului decât mine.“

Oricât de departe de acel pământ din Jersey ar fi răătăcit, familia a rămas extraordinar de importantă pentru el, și nu doar figurile eroice din trecutul Crane-ilor, ci și Crane-ii contemporani cu el, căci, deși s-a revoltat împotriva metodismului părinților săi, nu s-a revoltat niciodată împotriva părinților înșiși și a rămas la maturitate în relații apropiate cu doi dintre frații săi — aceiași Edmund și William care avuseseră grijă de el în copilărie. Când, la începutul anului 1896, jurnalistul John Northern Hilliard îi solicită informații autobiografice, Crane dă un răspuns pe jumătate serios, pe jumătate în glumă, care începe cu „Nu prea mă pricep să vorbesc despre mine“, pentru ca în al treilea paragraf să facă aceste scurte comentarii despre părinții săi: „Dinspre partea mamei, cu toții s-au făcut preoți metodiști de cum au învățat să meargă — veșnicul preot greoi, rotofei, sfătos. Unchiul meu, Jesse T. Peck, D.D., L.L.D.¹, a fost episcop al Bisericii Metodiste. Și tata a fost preot al aceleiași biserici, autor a numeroase lucrări de teologie, editor a diferite publicații clericale. A absolvit Princeton. Un om cu o minte grozavă, superioară, simplă.“

Jonathan Townley Crane s-a născut în 1819, în același an ca Melville și Whitman și, la fel ca fiul său, a fost mezinul unei familii cu mulți copii. Rămas orfan la treisprezece ani, și-a petrecut adolescența ca ucenic la un fabricant de cufere din Newark, la optsprezece ani s-a convertit la metodism și

1. Titluri academice: Divinitatis Doctor, Legum Doctor.